

Balansering mellan den gyllene regeln och det femte budordet: En narrativ studie om inställningar till dödshjälp bland finländska präster

Miia Kontro
Åbo Akademi

Artikeln fokuserar på motiveringar bakom eutanasiattityder bland det finska prästerskapet. Artikeln bygger på sex intervjuer som gjorts bland finska evangelisk-lutherska präster. Holistisk innehållsanalys användes för att analysera de berättelser som rör eutanasiattityder. Det lärdomsbaserade narrativet lyfter fram betydelsen av den kristna läran, bibliska läror och traditionella tolkningar som rättfärdiganden bakom attityder relaterade till etiska frågor. Det kunskapsbaserade narrativet kombinerar en kyrklig och en världslig utgångspunkt, där tolkning av kristendomen balanserar med vetenskapens och filosofins förståelser. Därför påverkas attityderna av andra discipliner utöver de kristna lärorna. Det människocentrerade narrativet betonar argumentation, där mötet med människor och inflytandet av olika livserfarenheter påverkar attityderna. Berättelserna bakom eutanasiattityderna lyfter fram ämnets komplexitet men också inflytandet av olika bakgrunder, synsätt och kristna tolkningar av prästerskapet.

Introduktion

Attityderna till dödshjälp har blivit mer positiva i Finland under de senaste årtiondena. År 2016 var acceptansen bland allmänheten 85 % och bland sjuksköterskor 74 % (Terkamo-Moisio 2016, 34). Ett initiativ för att förbereda en lagändring för att tillåta eutanasi i Finland förkastades dock i riksdagen i maj 2018 (Finlands riksdag 2021). Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland stöder inte legalisering av eutanasi (Biskoparnas uttalande 9 november 2017). Enligt en tidigare undersökning är prästernas perspektiv på eutanasi dock inte helt i linje med kyrkans motsatta åsikter, eftersom var femte präst skulle vara beredd att acceptera eutanasi som en del av den finländska hälso- och sjukvården (Kontro 2019). Även om prästernas inställning till eutanasi är mer motsägelsefull än sjuksköterskornas eller allmänhetens, är andelen präster som accepterar eutanasi fortfarande betydande.

I den här artikeln utforskar jag närmare eutanasiattityderna bland det finska prästerskapet: Hur motiverar prästerna sina attityder till eutanasi? I artikeln analyseras frågan med en narrativ ansats, och den bygger på intervjuer bland prästerna. Mitt syfte är att undersöka de faktorer som ligger till grund för de attitydskillnader som är särskilt synliga mellan norra Finland och huvudstadsregionen i Helsingfors samt mellan manliga och kvinnliga präster (Kontro 2019).

Flera studier har visat att det finns ett samband mellan eutanasiattityder och religiositet, religiös praxis och religiösa övertygelser. Detta beror på att religiösa övertygelser skapar en värdegrund mot vilken man speglar sina etiska uppfattningar om frågor som rör liv och död. (Sharp 2017; Burdette et al. 2005; Hains & Hulbert-Williams 2013; Moulton et al. 2006; Jylhänkangas 2013, 230.) Dödshjälpsattityder hos religiösa yrkesverksamma har endast studerats kort tidigare. Jylhänkangas (2013) religionsvetenskapliga avhandling har kartlagt dödshjälpsdebatten i Finland bland individer, hälso- och sjukvård och experter inom religionsområdet. Enligt Jylhänkangas (2013, 113–114) leder användningen av kristen terminologi och den religiösa människosynen dock inte automatiskt till att man motsätter sig eutanasi. Studien visar att till exempel skillnader i tolkning förklarar de olika attityderna till dödshjälp. I den här artikeln ska jag förklara detta mer i detalj.

Förutom religiositet är jag intresserad av hur mötet mellan sjuka och döende människor kan påverka dödshjälpsattityder. Enligt en tidigare studie har sjuksköterskor som regelbundet möter svårt sjuka patienter en mer negativ inställning till dödshjälp än andra sjuksköterskor (Berghs, Dierckx de Casterlé & Gastmans 2005). Bland den övriga befolkningen däremot får upplevelsen av att vårda en svårt sjuk familjemedlem motsatt effekt och attityden till dödshjälp hos dem är mer positiv (Kuuppelomäki 2000). Tidigare studier skiljer sig dock markant åt, eftersom Terkamo-Moisio (2016) inte hittade något liknande förhållande bland sjuksköterskor i sin egen studie.

Definition av eutanasi

I debatten om dödshjälp finns det en märkbar och oavsiktlig felaktighet i terminologin om dödshjälp (Haarala 2013, 12; Rietjens et al. 2013). Det är därför lämpligt att förklara de termer som oftast används i eutanasidebatten. Definitionen av eutanasi enligt Finlands Läkarförbund är en avsiktlig handling som utförs av en läkare och som syftar till att avsluta en persons liv på dennes egen frivilliga och juridiskt kompetenta begäran (Finlands Läkarförbund 2003, 159). I Finland är eutanasi inte lagligt. Eutanasi kan leda till fängelse i fyra till tio år, och ett försök betraktas som straffbart i Finlands strafflag (Justitieministeriet 2016).

Läkarassisterat självmord är ett arrangemang där en läkare ger läkemedel till en patient i vetskap om att han eller hon kommer att använda dem för att begå självmord. Det anses inte vara ett brott i Finland (Finlands Läkarförbund 2003, 162). När det utförs av en läkare betraktas det dock som en olämplig handling och kan leda till disciplinära åtgärder (Pahlman 2006, 162, 622; Pälve 2013, 225). Enligt EAPC uppfyller avstående från onödig vård, avbrytande av behandlingar eller palliativ sedering inte definitionen av eutanasi, eftersom avsikten är att lindra lidande, inte att orsaka döden (Cherny & Radbruch 2009).

Forsknings-sammanhanget

Den största konfessionen i Finland är lutheranismen och den stora majoriteten (68,6 % år 2020) av befolkningen är medlemmar i Finlands evangelisk-lutherska kyrka (Ev.Luth. Kyrkan i Finland 2021a). År 2019 fanns det 2 089 församlingspastorer som arbetade för kyrkan. Förutom att arbeta i en församling kan pastorer arbeta i särskilda kyrkliga uppdrag, till exempel som sjukhuspräst eller familjerådgivare. År 2019 var 50,7 % av församlingspastorerna män och 49,3 % kvinnor. (Ev.Luth. Kyrkan i Finland 2021b.) Antalet kvinnliga präster har ökat snabbt eftersom under 2000-talet har mer än hälften av de ordinerade varit kvinnor och cirka 70 % av teologistudenterna är kvinnor (Niemelä 2011).

Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland har förblivit mer konservativ med tanke på samhällsliga frågor än sina nordiska systerkyrkor, vilket kan ses i det sena införandet av kvinnliga präster. De första kvinnliga pastorerna prästvigdes 1988, men i Danmark 1948, Sverige 1960, Norge 1961 och Island 1974. (Niemelä 2016.) De åtgärder som vidtagits gällande homosexuella pars rättigheter inom kyrkan visar också på kyrkans tendens att förändra sig långsamt. Enligt Kallatsa (2020) stöder 51 % av prästerskapet vigsel av samkönade par, medan 40 % motsätter sig det. Kvinnliga präster är mer villiga att viga samkönade par än vad manliga präster är (Kallatsa & Kiiski 2019). Attityderna till eutanasi är också mer accepterande bland kvinnliga präster än bland manliga präster (Kontro 2019). Niemeläs undersökning (2011) visar att kvinnliga präster tenderar att vara mer liberala i sin teologiska inriktning än vad manliga präster. Därför anses de kvinnliga prästerna förändra kyrkan i en mer liberal riktning (Niemelä 2011).

Forskningen är placerad inom referensramen för levd religion. Enligt Knibbe och Kupari (2020) är levd religion ett tillvägagångssätt som lämpar sig för att undersöka vad människor gör som de identifierar som religiöst, andligt eller allmänt som går bortom sunt förnuftsförståelse av världen. Jag tänker på levd religion som ett förhållningssätt som visar hur religion utövas i vardagen. Med den är det också möjligt att skilja religiösa personers faktiska erfarenheter från den föreskrivna religionen av institutionellt definierade övertygelser (McGuire 2008, 12). Utriainen (2018) skriver att det är väsentligt att ta hänsyn till de spänningar och den dynamik som uppstår mellan levd religion och institutionell religion. Det är också viktigt att tänka på sambandet mellan sekulär kultur och samhälle. Detta ramverk lyfter särskilt fram vikten av institutionell religion och personlig tolkning.

Data och metoder

Den föregående studien avslöjar skillnader i argumentationen om eutanasi både mellan kvinnliga och manliga präster samt mellan norra Finland och huvudstadsregionen i Helsingfors (Kontro 2019). Den här studien syftar till att undersöka hur en präst motiverar sin inställning till eutanasi. Jag valde den narrativa ansatsen för att undersöka hur attityderna formas i förhållande till personens liv över tid. Valet grundar sig på uppfattningen att etiska attityder formas som ett resultat av en lång utveckling och är en integrerad del av livshistorien och den mänskliga identiteten i allmänhet.

Data

Studien bygger på intervjuer med sex Evangelisk-lutherska pastorer, varav tre arbetar i Uleåborgs stift och tre i Esbo stift. Deltagarna valdes från en kontaktlista i samband med en elektronisk enkät om eutanasiattityder som skickades via Finlands prästförbund år 2018. Efter att ha besvarat enkäten kunde deltagarna lämna sina kontaktuppgifter för en eventuell intervju i samband med forskningen. Jag genomförde intervjuerna mellan januari 2019 och juli 2021. Den första intervjun gjordes ansikte mot ansikte men på grund av den globala COVID-19-pandemin genomfördes resten per telefon. Tre av deltagarna var män och tre kvinnor i åldrarna 35–62 år. Alla arbetade för närvarande som pastor: en som kyrkoherde, två som kaplan, två som församlingspastor och en som sjukhuspastor.

Jag genomförde intervjuerna som en tematisk intervju, som jag testade före de egentliga intervjuerna. Jag valde detta för att intervjun skulle vara en diskussion som går igenom förplanerade teman. Ordningen i vilken teman diskuterades var fri och alla intervjupersoner omfattades inte

nödvändigtvis i samma skala. Jag utformade frågorna utifrån litteratur samt min forskning om eutanasiattityder bland präster. Forskningen visade till exempel hur livserfarenheter, familjebakgrund, religiös bakgrund och tidigare arbetslivserfarenhet påverkar attityder. (Kontro 2019.) Också tidigare forskning visar att religiositet bidrar till en persons motstånd mot döds hjälp (Jylhänkangas 2013, 101; Cohen, Landeghem, Carpentier & Deliens 2014; Berghs, Dierckx de Casterlé & Gastmans 2005; Gielen, van den Branden & Broeckaert 2011).

Intervjuerna inleddes med frågor om bakgrundsinformation om utbildning och arbetslivserfarenhet. Fördjupande frågor ställdes för att utforska deltagarnas tankar om döden, religiositet och åsikter relaterade till eutanasi. Intervjuerna varade mellan en och två timmar och spelades in, transkriberades ordagrant och anonymiserades före analysen. Inför varje intervju fick potentiella deltagare ett informationsbrev som beskrev frivilligheten i deltagandet, syftet med forskningen, forskningsförfarandet, kontaktuppgifter och hur forskningsdata hanteras. Alla intervjuer var frivilliga och deltagarnas anonymitet har bevarats genom hela arbetet. Alla individuellt identifierbara detaljer togs bort från transkriptionen och inspelningen raderades efter att transkriptionen gjordes. Det transkriberade materialet omfattade 58 sidor (Times New Roman, teckenstorlek 12, radavstånd 1).

Berättande förhållningssätt

Skapa berättelser ses som ett grundläggande mänskligt beteende (Boyd, Blackburn & Pennebaker 2020). Det narrativa synsättet är ett sätt att förstå mänsklig erfarenhet som hjälper oss att förstå mänskliga fenomen. Narrativ analys kan därför ses som en meningssökande handling som hjälper oss att bättre förstå den mänskliga naturen. (Kim 2015, 190.) Riessman (1993) hänvisar narrativ analys till en grupp tillvägagångssätt för att hantera olika texter i en berättande form. Polkinghorne (1995, 5–6) ser narrativ analys som antingen analys av berättelser, som bygger på paradigmatisisk kognition, eller narrativ analys som bygger på narrativ kognition. Data kan ses som narrativt material som jag bearbetar enligt analysen av narrativitet. Därför är det möjligt att klassificera texterna med liknande texter och utforska likvärdiga element.

För att analysera data använde jag mig av en holistisk innehållsanalys enligt Lieblich et al. (1998), som gör det möjligt att använda hela livsberättelsen och fokusera på det innehåll den presenterar. Processen gick till på följande sätt: Först läste jag materialet flera gånger tills ett visst mönster framträdde. Därefter skrev jag ner mina första intryck av intervjun och antecknade teman som framkom i texten. Därefter kodade jag temana och förde anteckningar om dem allteftersom de förekom i texten. Vid denna tidpunkt formades texterna till tre olika kategorier: ett lärdomsbaserad, kunskapsbaserad och människocentrerad narrativ (tabell 1). Slutligen konstruerade jag en kärnberättelse som var relaterad till varje berättelse för att skildra berättelsen ur en holistisk synvinkel.

Tabell 1: Narrativ och deltagarnas egenskaper.

Narrativ	Kön	Stift
Lärdomsbaserad	Man	Esbo
Kunskapsbaserad	Man	Uleåborg
Människocentrerad	Man	Uleåborg
	Kvinna	Esbo
	Kvinna	Esbo
	Kvinna	Uleåborg

Det är karakteristiskt för den narrativa analysen att den kombinerar vetenskaplig och fiktiv text. Därför har jag ändrat namnen på personerna i kärnberättelserna för att bevara anonymiteten, som är ett fiktivt element. De typiska temana i berättelserna är dock genuina och innehåller autentiska citat. För att kärnberättelsen ska vara lätt att följa har den gjorts så att den fortskrider linjärt.

Resultat

Följande kärnberättelser avslöjar prästerskapets olika förhållningssätt till frågan om eutanasi. Resultaten är organiserade i kronologisk ordning och lyfter fram de teman som beskriver de vanligaste delarna av berättelserna. De lärdomsbaserade och kunskapsbaserade kärnberättelserna representerar berättelser från en deltagare, men den människocentrerade kärnberättelsen är en kombination av fyra olika deltagare vars livsberättelser delade liknande åsikter och element och skulle kunna slås samman till en enda berättelse.

Lärdomsbaserad narrativ

Henrik är en 62-årig kaplan i en medelstor stad i södra Finland. Som pastorsson har religionen alltid varit en stor del av hans liv. Att läsa Bibeln och be har varit en daglig praxis under hela hans liv. Som tonåring upplevde Henrik ett andligt uppvaknande som ledde till teologiska studier efter gymnasiet. Kallelsen att arbeta som präst stärktes under studierna. Att predika och presentera evangeliet på olika sätt ser han som uppfyllandet av missionsbefallningen - ett arbete som han också ser som sitt uppdrag. Därför har arbetet med invandrare och att sprida evangeliet till människor med olika religioner varit särskilt viktigt och meningsfullt under hans karriär.

Henrik känner sig engagerad i lutherska kyrkans lärogrund: "Jag är engagerad i den traditionella läran, Konkordieboken och trosbekännelsen, men inte i dessa nya idéer." Han förstår inte liberala teologer som lyfter fram idén om könsneutralitet och som är mer bekanta med sociala frågor än med Bibeln. Han förtydligar därför sitt förhållande till Gud som Kristuscentrerat: "Jag följer visserligen samhällsrelaterade nyheter, men Kristus- och bibelcentrering beskriver mitt andliga liv bäst". När han talar om samkönade äktenskap citerar han Bibeln för att bevisa att det strider mot kristen lära. Trots att han finner bevis i Bibeln känner han sig i en liten minoritet med sina åsikter. Enligt honom är liberala idéer däremot allmänt accepterade och det får honom att höja rösten: "De säger att de vill tjäna människor. Det är ingen ursäkt. Era handlingar kan inte strida mot kyrkans lag!".

När Henrik talar om döden citerar han Bibeln och välkända psalmer. Frågan om dödshjälp känns något avlägsen eftersom han inte har någon erfarenhet av att diskutera dödshjälp med en annan person. Ändå tar han starkt ställning mot eutanasi: "Det strider mot Bibelns ord. Det finns några exempel i Bibeln där någon begår självmord och Judas är naturligtvis ett exempel. Men eutanasi är inte rätt." Sammanfattningsvis anser han att eutanasi strider mot Bibelns läror eftersom livet är en gåva från Gud. Han associerar också eutanasi med abort: båda innebär att man dödar en människa. Istället för eutanasi bör vården i livets slutskede förbättras. Trots sitt missnöje med kyrkan och den liberala riktningen som den tar har Henrik för avsikt att vara pastor fram till sin pensionering och predika och sprida evangeliet.

Viktiga aspekter i Henriks berättelse

Henriks berättelse utvecklas från en religiös familjebakgrund till ett liv där religionen spelar en stor roll. Henriks berättelse kan ses som en representant för en betydande grupp inom kyrkan som baserar frågor om tro och praktik på traditionella tolkningar. Niemelä (2004, 108–110, 261–262) visar att i frågor som rör tro och Bibeln tenderar manliga präster att vara mer traditionella än kvinnliga präster. Henriks inställning är emot dödshjälp. Hans berättelse bygger på ett starkt inflytande från kristendomen och religiösa läror. Berättelsen färgas av bibelcitater som han ordagrant kan utantill. Detta berättar om texternas stora roll i hans liv. Henrik framhåller att kyrkans lära och lag ska komma före människornas behov och personliga erfarenheter. Detta framgår också av att Henrik inte speglar frågorna genom sina nära och kära och erfarenheter, tvärtom rättfärdigar han sin inställning med läran och texterna som han anser vara de viktigaste guiderna. Alternativet till eutanasi, att förbättra vården i livets slutskede, ligger i linje med biskoparnas officiella uttalande. Så både kyrkan och läran ger honom alltså en etisk riktlinje att följa.

Kunskapsbaserad narrativ

Leo är en 50-årig kaplan som arbetar i en liten församling i norra Finland. Hans familjebakgrund var inte särskilt religiös; många av familjemedlemmarna var ateister. Vid konfirmationsutbildningen upplevde han en religiös omvändelse som ledde till en kallelse till prästämbetet. Vid den teologiska fakulteten valde Leo dogmatik som huvudämne: "Jag ville förstå trons innehåll och lära mig vad som är rätt." Längtan efter information bestämmer hans syn på religion och etik. Han anser att endast Gud har all kunskap, men att människor kan söka denna kunskap i Skrifterna.

Religionen har varit en central del av Leos liv sedan han konverterade till religion. Han beskriver sitt förhållande till Gud som en interaktion och dialog. Religionen återspeglas i hans liv som dygder som uppriktighet och ärlighet. Han ber regelbundet en kvällsbön och använder Bibeln när han söker information för sina predikningar. "Om vi tänker på trovärdigheten hos bibeltexterna och deras historiska ursprung finns det ingen rök utan eld", säger han och fortsätter: "De former och händelser som tros vara i en sådan modell för historisk frälsningstolkning skulle inte ha uppstått utan någon grund i verkligheten. En viss form uppstår inte utan de erfarenheter som är förknippade med den."

Leo betraktar sig själv som konservativ och påverkas främst av laestadianism och evangelism. Han anser att den traditionella kristna synen är den rätta vägen och ser engagemanget för gemenskap, tro och lära som väsentligt för präster. Han anser att evangeliet är kristendomens centrala budskap: "Tanken att alla skulle bli frälsta är bara önsketänkande. Jag tror att dop och tro behövs för att människan ska bli frälst."

Som student funderade Leo på om han skulle följa någon särskild sekt eller lära för att bli frälst. Genom olika teorier och filosofier förstod han varför olika sanningar och religioner finns i världen. Han reflekterar också över döden och livet efter döden genom läror från andra konfessioner och filosofier eftersom "lutheranismen säger väldigt lite om döden". Han anser nämligen att osäkerheten ligger bakom rädslan för döden. Vidare närmar sig Leo frågan om eutanasi genom olika konfessioners och andra discipliners åsikter, såsom medicin och filosofi. Han har inte befunnit sig i en situation där han skulle ha varit tvungen att ta ställning till eutanasi. I stället ser han att frågor som rör dödshjälp hör hemma hos sjukhusprästerna, som regelbundet möter

sjuka och döende. Leo accepterar inte dödshjälp: "Den kristna läran om livets nåd och människan som Guds avbild är oförenlig med eutanasi. Det är en enkel ekvation." Han ser frågan om eutanasi och lagen om samkönade äktenskap som besläktade med varandra: Båda är potentiella risker för människans frälsning och bör därför behandlas med försiktighet.

Leo har arbetat som pastor under hela sin karriär. Han tycker mest om söndagens gudstjänst, särskilt om att predika och undervisa. "I gengäld tycker jag inte att besöken på äldreomsorgs- och vårdstälternas är motiverande, eftersom deltagarna är i dåligt psykiskt och fysiskt skick." Trots att Leo är nöjd med sitt arbete är han inte helt säker på att han kommer att fortsätta som pastor till slutet av sin karriär. Leo har också en andra examen i naturvetenskap och befinner sig i mellantinget mellan olika discipliner. Frågan om Gud är dock enligt honom ett vetenskapligt och modernt sätt att fundera över sin existens. Han tror att gemensamma berättelser om mänsklighetens verklighet kan ge människan kollektiv trygghet i tider av osäkerhet. I osäkerhet kan man lita på Gud.

Viktiga aspekter i Leos berättelse

Leos berättelse utvecklas från en icke-religiös bakgrund till en religiös omvändelse till prästämbetet. Leos berättelse bygger på ett sökande efter kunskap och etiska riktlinjer. I jämförelse med Henriks lydande ställning inför Gud, beskriver han sitt förhållande till Gud som en interaktion och en dialog. För honom är Bibeln inte den enda auktoriteten, utan vid sidan av den använder han andra informationskällor som inte är kopplade till religion och kristendom. Leo ser motsättningar mellan Bibelns lära och social förändring. Särskilt gällande dödstratten märker Leo en brist på tydliga fakta. Leo är emot dödshjälp. Han närmar sig frågor som rör religion och etik genom kunskap och resonemang. Studier och lärande återspeglas i hans arbete, vilket också förklarar de utmaningar han möter när han möter människor med dåliga kognitiva förutsättningar. Förutom att han litar på Gud finner han trygghet i kunskap när han ställs inför utmanande frågor.

Människocentrerad narrativ

Maria är en 45-årig pastor i en stor församling i storstadsområdet. Hon har alltid varit intresserad av psykologi och människor. Hennes intresse för människoorienterat arbete och andlighet ledde till teologistudier. Förutom kallelse kallar hon sitt arbete för en välsignelse. Den viktigaste aspekten av arbetet är mötet med människor och själavården: "Att gå bredvid människor på livets resa en stund".

Marias religiösa bakgrund är en vanlig luthersk bakgrund: religion har inte spelat någon större roll i familjens dagliga liv och familjen har inte gått i kyrkan regelbundet. Det finns inga andra pastorer i familjen och religiositet var inte starkt närvarande i vardagen. Maria tycker att det är viktigare och trevligare att be än att läsa Bibeln. Istället läser hon oftare litteratur som har med själavård eller psykoterapi att göra än Bibeln. Hennes förhållande till Bibeln är problematiskt på grund av dess kulturhistoriska sammanhang. "Särskilt Gamla testamentet innehåller avsnitt som jag inte vill ta upp i mina predikningar. Jag är engagerad i goda saker, passager som talar om Guds kärlek, godhet och barmhärtighet", förtydligar hon. Den gyllene regeln fungerar som en guide för henne: hon tycker att kärlek och barmhärtighet kommer först och andra regler kommer efter dem. Att vistas i naturen är ett viktigt sätt för henne att praktisera tron tillsammans med meditation som hon ser som att vara i Guds närvaro.

Hon reflekterar över sin inställning till kristendomen genom personer i hennes närhet som ger liv åt kristendomens strävanden och kärlek till nästan. Hon tror dock inte att kristendomen är den enda sanna tron. Hon betraktar sig själv som liberal, vilket hänger samman med tanken på att acceptera samkönade äktenskap: "De har rätt att ha ett kyrkligt bröllop precis som jag." Hon säger sig vara villig att själv viga samkönade par: "Jag tänker dock inte agera mot bestämmelserna. Istället försöker jag få lagstiftningen att förändras så att det känns bättre". Vidare tror och hoppas hon att alla ska bli frälsta. Kristendomens budskap sammanfattas i "Evangeliet i ett nötskal", som "leder till andra vackra insikter om vikten av att älska sin nästa", förtydligar Maria.

Maria reflekterar över döden och livet efter döden genom vänner och släktingar, erfarenheter, böcker och filmer. Hon förstår att åsikter om religiösa och etiska ämnen kan förändras med tiden och påverkas av livserfarenheter. Hon har ingen rädsla för döden. Hon beskriver sin inställning till döden som naturlig: "Vi alla kommer att dö och varje dag närmar vi oss döden." Hon funderar över frågan om helvetet med humor: "Jag tror inte på ett helvete med flammor. Finländarna skulle bara känna sig bekväma där. Slutligen skulle det vara tillräckligt varmt." Mötet med sjuka och döende har väckt frågor om huruvida det skulle vara mer barmhärtigt att låta en person dö än att fortsätta att lida. "Varför tillåter vi dödshjälp för ett lidande djur men inte för en människa?" Maria undrar. I bakgrunden finns en motsättning mellan den gyllene regeln och det femte budet. "Vad skulle Jesus göra?" frågar hon i en svår situation med Jesus som förebild. Hon tycker att det vore lämpligt för en person att tänka på Jesus som ett exempel, särskilt genom empati: "Jesus skulle nog inte vilja att någon skulle ha ont om det fanns ett annat alternativ."

Maria trivs med sitt arbete som pastor och tror att hon kommer att fortsätta med sitt yrke fram till pensioneringen: "Jag har haft tur som har hittat en bra arbetsgemenskap och trevliga kollegor", sammanfattar hon.

Viktiga aspekter av Marias berättelse

Marias berättelse utvecklas från en vanlig luthersk familjebakgrund till prästämbetet utan några betydande andliga vändpunkter. Intresset för människor och livserfarenheter dominerar hennes arbete liksom etisk reflektion. Vägörenhet och den gyllene regeln övervinner strikta bud och absolut tolkning av Bibeln. I stället förs etiska riktlinjer från Bibeln vidare och anpassas till nutiden. Maria har en mer öppen syn på dödshjälp än prästerna i tidigare berättelser. Hon hänvisar ofta till sina nära och kära och deras erfarenheter när hon funderar över etiska frågor. Böcker och filmer fungerar också som inspirationskällor för olika perspektiv. För Maria är tilliten till Guds barmhärtighet livets drivkraft som gör det möjligt för människor att göra svåra val om liv och död.

Marias berättelse sammanflätar fyra deltagares berättelser, varav tre är kvinnor och en man. Alla berättelser kännetecknades av vikten av att möta människor och lyfta fram meningen med livserfarenheter. Detta kan ses som en individualiserad konstruktion av tro som inte är beroende av traditionella auktoriteter. Tidigare forskning visar att detta är mer typiskt för kvinnliga än manliga präster (Kontro 2019). Att alla kvinnliga deltagare placerades i denna berättelse är därför i linje med detta resultat.

Diskussion

I den här artikeln har jag analyserat motiveringarna bakom eutanasiattityderna bland finländska lutherska präster. De tre berättelser som framkom i analysen visar på olika utgångspunkter från vilka ämnet behandlas. Den lärdomsbaserade berättelsen lyfter fram betydelsen av den kristna läran, bibliska läror och traditionella tolkningar som grunden bakom attityder som rör etiska frågor. Livsberättelsen domineras starkt av kristendomens inflytande och Bibelns och andra religiösa texters inverkan återspeglas i den argumentation som leder till motsatta attityder till eutanasi.

Den kunskapsbaserade berättelsen ger upphov till ett nytt perspektiv där attityder påverkas av andra discipliner utöver den kristna läran. Argumentationen om eutanasi bygger alltså inte bara på en kristen eller teologisk bakgrund utan påverkas också av sekulära vetenskaper och filosofier. Denna berättelse kombinerar en kyrklig och en sekulär utgångspunkt, där tolkning av kristendomen balanserar med vetenskapens och filosofins förståelser. Enligt Dobbelaere (2011) kan detta ses som en indikator på sekularisering där religionen inte längre är dominerande utan istället likvärdig eller underordnad andra subsystem. När det gäller personlig religiositet fungerar förutom kristen litteratur även litteratur från andra discipliner som en andlig stimulans. Dessutom söker man aktivt svar på etiska frågor utanför religiösa sammanhang. Detta framhäver behovet av ytterligare forskning om sekulariseringens inflytande på prästerskapet. Utöver sekulariseringen är det också nödvändigt att beakta informationssamhällets inverkan på attityder. Christa Lykke Christensen och Anne Jerslev (2009, 14, 19–20) har visat hur den nya tekniken och genrer av samtida mediakultur, genom att föra fram spänningar och transformationer av den privata/offentliga gränsen, kan bli "etiska utrymmen" för att undersöka och förhandla bredare moraliska och etiska frågor i samhället.

Den människocentrerade berättelsen betonar argumentation, där mötet med människor och olika livserfarenheters inflytande påverkar attityderna. Möjligheten till förändring och attitydernas obeständighet är uppenbar för pastorn. Möten med människor, en viss livssituation eller till och med tankar som väcks av en film eller en bok kan ge perspektiv som kan påverka attityderna. I detta perspektiv kämpade den gyllene regeln och läran om välgörenhet vid sidan av de doktrinära åsikter som orsakar diskrepansen. Användningen av bibeltolkning bakom attityder ses ofta som problematisk ur dagens synvinkel. Bibelns subsidiaritet är också tydlig i den personliga andligheten: bön och alternativa sätt att utöva tron, såsom meditation och vistelse i naturen, är vanligare än att läsa Bibeln. I den här kategorin motsätter sig pastorerna inte eutanasi lika starkt som i andra grupper, på grund av den möjliga variationen av situationer. Det är betydelsefullt att alla kvinnliga intervjupersoner hörde till denna kategori. Detta stämmer överens med resultatet att kvinnor oftare accepterar eutanasi än män (Kontro 2019).

Berättelserna bakom attityderna till eutanasi belyser ämnets komplexitet men också inflytandet från olika bakgrunder, synsätt och prästerskapets kristna tolkningar. När en präst med en lärdomsbaserad synpunkt funderar över vad Jesus har sagt om ämnet i fråga, funderar den präst som närmar sig ämnet från en människocentrerad synpunkt över vad Jesus skulle göra i en viss situation. Kristuscentreringen återspeglas alltså i båda berättelserna, men på olika sätt. För vissa präster finns Kristi råd i tolkningen av Bibeln, andra präster placerar Kristus i den moderna världen för att ta itu med dagens problem. Man kan dock undra om det är "lärdomsbaserad" att överväga hur kristendomens grundfigur skulle fungera i dagens värld. Enligt Leppänen (2010) är individens bibelsyn sammanflätad med ens unika livshistoria som leder till

hermeneutisk reflektion över om det överhuvudtaget är möjligt att förstå Bibeln på ett kollektivt sätt. Mångfalden av tolkningar blir därför snabbt en överväldigande börda eftersom olika tolkare kan känna sig bibliska så som de själva förstår begreppet. Leppänen (2010) skriver att en kyrka som tillåter mångfald kan i stället göra individualiteten till en fördel och finna en källa till ett nytt slags bibliskt tänkande.

Några av pastorerna kopplade frågan om eutanasi till frågan om samkönade äktenskap eller abort – båda dessa frågor har också väckt samhällsdebatt genom åren. Enligt Blomquist (1966, 105–125) motsätter man sig ofta eutanasi och abort med samma argument: handlingen strider mot den kristna etiken, strider mot det femte budordet, leder till minskad respekt för det mänskliga livet och kan inte göras ogjord. Dessa kopplingar visar på utmaningen att balansera mellan förändringar i samhället och personliga övertygelser, vilket leder till konflikter eller till och med uteslutning från diskussioner på arbetsplatsen. Enligt Niemelä (2011) känner sig även de medlemmar som anser sig vara mer konservativa än andra mer avlägsna och besvikna över kyrkans liberala syn. På liknande sätt orsakar betoningen av etiska och moraliska teman i det moderna samhället och i kyrkan spänningar och polarisering bland prästerna. Andra betonade tankefriheten medan motsatta åsikter ansågs förbjudna. Detta leder i värsta fall till minskad arbetstillfredsställelse och till en känsla av att vara utanför. Det finns därför ett behov av ytterligare forskning om hur balansen mellan ett föränderligt attitydklimat och ens personliga åsikter påverkar prästerna.

Artikeln ger insikter om hur den lutherska läran om döden, liksom de etiska riktlinjerna, anses vara alltför vaga av prästerna, vilket gör att prästen måste söka efter rätta tolkningar. Det så kallade liberala förhållningssättet i samhällsviktiga frågor betraktas som mainstream och även som kyrkans framtida inriktning. Detta resultat stämmer väl överens med Niemelä (2011) där de kvinnliga prästerna tar kyrkan i en mer liberal riktning, eftersom kvinnor är mer öppna för samhället och inte lika fästa vid traditionella dogmer som män är. Kvinnliga präster är till exempel mer öppna för att acceptera samkönade äktenskap än vad manliga präster är. Den här studien om eutanasiattityder kompletterar och klargör orsakerna bakom olika attityder bland kvinnliga och manliga präster.

Analysen avslöjar de olika förutsättningarna för prästerskapet och etisk reflektion bland de finska prästerna. Om man i stället för konfrontation tar hänsyn till olika perspektiv i praktiken, håller man arbetsgemenskapen rik och mångsidig, eftersom olika perspektiv ger djup och alternativa lösningar på komplexa problem.

Källor och litteratur

Källor

Transkriptioner från intervjuer (n=6) finns i författarens ägo. Intervjuer genomfördes mellan januari 2019 och juli 2021.

Litteratur

Berghs, Maria, Bernadette Dierckx de Casterlé & Chris Gastmans

2005 The complexity of nurses' attitudes toward euthanasia: a review of literature. *Journal of Medical Ethics* 31: 441–446.

<https://doi.org/10.1136/jme.2004.009092>

Biskoparnas uttalande 9 november 2017

2021 *Hyvä saattohoito tulee taata jokaiselle kuolevalle.*

https://evl.fi/documents/1327140/30344871/eutanasia_piispojen_kannanotto-09112017.pdf (Läst 6.6.2021).

Blomquist, Clarence

1966 *Aborttikysymys ja abortin etiikka.* Helsinki: Tammi.

Boyd, Ryan L., Kate G. Blackburn & James W. Pennebaker

2020 The Narrative Arc: Revealing Core Narrative Structures through Text Analysis. *Science Advances* 6 (32).

<https://doi.org/10.1126/sciadv.aba2196>

Burdette, Amy M., Terrence D. Hill & Benjamin E. Moulton

2005 Religion and Attitudes toward Physician Assisted Suicide and Terminal Palliative Care. *Journal for the Scientific Study of Religion* 44 (1): 79–93.

<https://doi.org/10.1111/j.1468-5906.2005.00266.x>

Cherny, Nathan I. & Lukas Radbruch

2009 European Association for Palliative Care (EAPC) Recommended Framework for the Use of Sedation in Palliative Care, *Palliative Medicine* 23 (7): 581–593.

<https://doi.org/10.1177/0269216309107024>

Christensen, Christa Lykke & Anne Jerslev

2009 Introduktion. Nye grænser, nye medieformer og nye publikummer. – Christa Lykke Christensen & Anne Jerslev (toim.), *Hvor går grænsen? Brudflader i den moderne mediekultur.* Copenhagen: Tiderne Skifter.

Cohen, Joachim, Paul van Landeghem, Nico Carpentier & Luc Deliens

2014 Public acceptance of euthanasia in Europe: a survey study in 47 countries". *International Journal of Public Health* 59(1): 143–156.

<https://doi.org/10.1007/s00038-013-0461-6>

Dobbelaere, Karel

2009 The meaning and scope of secularization. – Karel Dobbelaere & Peter B Clarke (toim.), *The Oxford Handbook of the Sociology of Religion*. Oxford: Oxford University Press.

<https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199588961.013.0034>

Ev.Luth. Kyrkan i Finland

2021a *The Church in Numbers*. <https://evl.fi/the-church/membership/the-church-in-numbers> (Läst 18.3.2021).

Ev.Luth. Kyrkan i Finland

2021b *Kirkko on suuri työnantaja*. <https://evl.fi/tietoa-kirkosta/tilastotietoa/henkilosto> (Läst 1.7.2021).

Finlands Läkarförbund

2013 *Lääkäriin etiikka*. Helsinki: Suomen Lääkäriliitto.

Gielen, Joris, Stef van den Branden & Bert Broeckaert

2009 Religion and nurses' attitudes to euthanasia and physician assisted suicide. *Nursing Ethics* May 16(3): 303–318.

<https://doi.org/10.1177/0969733009102692>

Haarala, Paula

2013 Vihan ja kiukun vallassa: Aggressiivinen eutanasiakeskustelu. *Journalismikritiikin vuosikirja*: 9–18.

Hains, Carrie-Anne Marie, & Nicholas J. Hulbert-Williams

2013 Attitudes toward Euthanasia and Physician-Assisted Suicide: A Study of the Multivariate Effects of Healthcare Training, Patient Characteristics, Religion and Locus of Control. *Journal of Medical Ethics* 39: 713–716.

<https://doi.org/10.1136/medethics-2012-100729>

Jylhänkangas, Leila

2013 *Kiistoja kuolemista: Tutkimus suomalaisesta eutanasiakeskustelusta*. PhD Diss., University of Helsinki.

Kallatsa, Laura & Jouko Kiiski

2019 Vihkiäkö vai ei? Suomen evankelis-luterilaisen kirkon pappien käsityksen oikeudesta kirkolliseen avioliittoon. *Publication of the Research Institute of the Lutheran Church in Finland*, 60.

Kallatsa, Laura

2020 "Homosexuality and Priests – Notions of Priests of the Evangelical Lutheran Church of Finland Regarding Same-Sex Marriage and their Attitudes Towards Homosexuality." PhD diss., University of Eastern Finland.

Kim, Jeong-Hee

2016 *Understanding Narrative Inquiry: The Crafting and Analysis of Stories as Research*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

<https://doi.org/10.4135/9781071802861>

Knibbe, Kim & Helena Kupari

2020 Theorizing lived religion: introduction. *Journal of Contemporary Religion* 35(2):157–176.
<https://doi.org/10.1080/13537903.2020.1759897>

Kontro, Miia

2019 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon pappien asenteet eutanasiaa kohtaan. *Teologisk Tidskrift* 5/2019: 424–446.

Kuuppelomäki, Merja

2000 Attitudes of cancer patients, their family members and health professionals toward active euthanasia. *European Journal of Cancer Care* 9: 16–21.
<https://doi.org/10.1046/j.1365-2354.2000.00184.x>

Leppänen, Risto

2010 *Pappi ja Raamattu*. PhD Diss., University of Helsinki.

Lieblich, Amia, Rivka Tuval-Mashiach & Tamar Zilber

1998 *Narrative Research: Reading, Analysis, and Interpretation*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, vol. 47.
<https://doi.org/10.4135/9781412985253>

Justitieministeriet. "The Criminal code of Finland 39/1889."

<http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1889/en18890039> (Läst 18.3.2021).

McGuire, Meredith

2008 *Lived Religion. Faith and Practice in Everyday Life*. Oxford University Press.

Moulton, Benjamin E., Terrence D. Hill & Amy Burdette

2006 Religion and trends in euthanasia attitudes among U.S. adults, 1977–2004. *Sociological Forum* 21: 249–272.
<https://doi.org/10.1007/s11206-006-9015-5>

Niemelä, Kati

2004 *Uskonko niin kuin opetan: Seurakunnan työntekijät uskon ja elämän ristipaineessa*. Publication of the Research Institute of the Lutheran Church in Finland A, 85.

Niemelä, Kati

2011 Female Clergy as Agents of Religious Change? *Religions* 2(3): 358–371.
<https://doi.org/10.3390/rel2030358>

Niemelä, Kati

2016 The Clergy Work Orientation in Transition: An Analysis of the Structure and Change in Work Orientation Among the Finnish Lutheran Clergy. *International Journal of Practical Theology*, 20(2): 222–241.
<https://doi.org/10.1515/ijpt-2015-0025>

Pahlman, Irma

2006 Eutanasia juridisena käsitteenä. – Juha Hänninen (toim.), *Elämän loppu vai kuoleman alku*. Helsinki: Duodecim.

Finlands riksdag

2021 *Eutanasia-aloite hyvän kuoleman puolesta*. https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskunta-toimii/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/eutanasia-kansalaisaloite.aspx (Läst 2.7.2021).

Pälve, Heikki

2013 *Eutanasia – Suomen Lääkäriliiton näkemys. – Esko Seppänen & Ilkka Taipale (toim.), Eutanasia, puolesta ja vastaan*. Helsinki: Into.

Riessman, Catherine Kohler

1993 *Narrative analysis*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, vol. 30.

Rietjens Judith A.C., Natasja J. H. Raijmakers, Pauline S. C. Kouwenhoven, Clive Seale, Ghislaine J. M. W. van Thiel, Margo Trappenburg, Johannes J. M. van Delden & Agnes van der Heide

2013 News Media Coverage of Euthanasia: A Content Analysis of Dutch National Newspapers. *BMC Medical Ethics* 14(11).

<https://doi.org/10.1186/1472-6939-14-11>

Sharp, Shane

2017 Belief in miracles and attitudes towards voluntary euthanasia. *Death Studies*, 41: 211–219.

<https://doi.org/10.1080/07481187.2016.1241838>

Terkamo-Moisio, Anja

2016 *Complexity of Attitudes towards Death and Euthanasia*. PhD diss., University of Eastern Finland.

Utriainen, Terhi

2018 Mihin tarvitsemme uskontotieteen erottelukykyä? *Tieteessä Tapahtuu* 36(4). <https://journal.fi/tt/article/view/71098> (Läst 8.5.2022).